

powers to administer local taxes to local self-government bodies and the integration of tax policy with the strategic development goals of territorial communities in the post-war period.

Keywords: territorial communities, financial capacity, development, local taxes, local self-government bodies, management.

Стаття надійшла до редакції 30.08.2025 р.

Бібліографічний опис статті:

Пелехатий А. О., Угрин А. П. Фінансові інструменти розвитку територіальних громад: оптимізація податкових надходжень. Актуальні проблеми інноваційної економіки та права. 2025. № 5. С. 100-105.

Pelekhatyi A., Ugryn A. Financial instruments for the development of territorial communities: optimization of tax revenues. Actual problems of innovative economy and law. 2025. No. 5, pp. 100-105.

УДК: 336.14:352; JEL classification: H72, H71, R51

DOI: <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2025-5-24>

ОГРАЗАНСЬКИЙ Владислав Владиславович, аспірант кафедри економіки та фінансів Мукачівського державного університету, <https://orcid.org/0009-0003-9100-126X>
ЮЩИК Юрій Володимирович, аспірант кафедри фінансів, Інститут економіки і менеджменту, Національний університет «Львівська політехніка», <https://orcid.org/0000-0003-4482-2201>

РОЗВИТОК МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Огразанський В.В., Ющик Ю.В. Розвиток місцевих бюджетів в умовах реформування місцевого самоврядування.

У статті досліджено розвиток місцевих бюджетів в Україні в умовах реформування місцевого самоврядування та реалізації бюджетної децентралізації. Обґрунтовано теоретичні підходи до визначення сутності та ролі місцевих бюджетів у системі державних фінансів як ключового інструменту фінансової підтримки соціально-економічного розвитку територіальних громад. Проаналізовано нормативно-правові засади формування та виконання місцевих бюджетів, визначено їх трансформацію під впливом процесів децентралізації, виявлено основні законодавчі прогалини, що перешкоджають збільшенню фінансової автономії органів місцевого самоврядування. Оцінено вплив реформи місцевого самоврядування на фінансовий потенціал територіальних громад з точки зору зміни структури доходів і видатків місцевих бюджетів, співвідношення власних доходів і міжбюджетних трансфертів, розширення бюджетних повноважень на місцевому рівні. Встановлено, що бюджетна децентралізація загалом сприяла зростанню ролі місцевих бюджетів у фінансуванні суспільних послуг, але її результати є неоднаковими і значною мірою залежать від економічного потенціалу територій. Визначено ключові проблеми та системні дисбаланси у розвитку місцевих бюджетів в сучасних соціально-економічних умовах, зокрема структурну нерівність доходної бази громад, дисбаланс між делегованими повноваженнями та фінансовими ресурсами, стійку трансфертну залежність, управлінські та демографічні обмеження. Обґрунтовано необхідність переходу від формального розширення бюджетних повноважень до якісного зміцнення фінансового потенціалу територіальних громад шляхом вдосконалення механізмів міжбюджетного вирівнювання, стимулювання власних доходів та підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів.

Ключові слова: місцеві бюджети, бюджетна децентралізація, місцеве самоврядування, фінансова спроможність, територіальні громади, публічні фінанси.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Реформування місцевого самоврядування, що розгортається в Україні впродовж останнього десятиліття, стало одним із ключових чинників трансформації системи публічних фінансів та перерозподілу фінансових ресурсів між рівнями влади. У центрі цих змін перебувають місцеві бюджети, які з інструменту адміністративного фінансування поступово трансформуються у самостійну фінансову основу соціально-економічного розвитку територіальних громад. Посилення бюджетної децентралізації, розширення доходної бази місцевих бюджетів та передача органам місцевого самоврядування нових повноважень актуалізували питання їх фінансової спроможності, ефективності використання ресурсів і довгострокової стійкості.

Актуальність дослідження розвитку місцевих бюджетів зростає також у контексті сучасних соціально-економічних та безпекових трансформацій, що посилюють навантаження на бюджетну систему та потребують гнучких, адаптивних фінансових рішень на місцевому рівні. За таких умов наукове осмислення тенденцій, факторів і механізмів розвитку місцевих бюджетів в умовах реформування місцевого самоврядування є необхідною передумовою формування ефективної фінансової політики територіальних громад і вдосконалення системи міжбюджетних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування та розвитку бюджетів територіальних громад і реалізації бюджетної децентралізації досліджуються широкою колом вітчизняних і зарубіжних науковців. Зокрема, у працях О. В. Артюха, П. Й. Атамаса, В. С. Леня, В. Ф. Максимової, В. Я. Плаксієнка, Н. М. Ткаченко висвітлено фінансові механізми формування місцевих бюджетів, проблеми доходної бази та бюджетної автономії органів місцевого самоврядування. Інституційні та макроекономічні передумови децентралізації публічних фінансів обґрунтовано у працях В. М. Геєця, тоді як теоретичні та прикладні аспекти фінансової спроможності територіальних громад розкрито у дослідженнях О. П. Кириленко та І. О. Луніної.

Теоретичне підґрунтя дослідження доповнюють праці Р. Масгрейва та В. Оутса, у яких сформульовано засади теорії публічних фінансів і фіскального федералізму. Практичні аспекти розвитку місцевих фінансів і регуляторної спроможності громад відображено в аналітичних матеріалах ОЕСД і Світового банку.

Водночас, попри значний науковий доробок, недостатньо дослідженими залишаються питання інтеграції бюджетної та регуляторної політики територіальних громад, а також використання цифрових та аналітичних інструментів для підвищення прозорості й результативності управлінських рішень.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження тенденцій, особливостей та ключових чинників розвитку місцевих бюджетів в умовах реформування місцевого самоврядування, а також обґрунтування напрямів підвищення їх фінансової спроможності та ефективності використання бюджетних ресурсів у територіальних громадах.

Виклад основного матеріалу дослідження. У наукових дослідженнях місцеві бюджети традиційно розглядаються як ключовий елемент системи публічних фінансів, що забезпечує фінансову основу діяльності органів місцевого самоврядування та реалізацію ними власних і делегованих повноважень. Класичні підходи до визначення сутності місцевих бюджетів ґрунтуються на їх трактуванні як централізованих фондів грошових ресурсів, що формуються та використовуються на місцевому рівні з метою задоволення суспільних потреб відповідних територіальних спільнот. У цьому контексті місцевий бюджет виступає інструментом перерозподілу валового внутрішнього продукту та фінансового забезпечення локального розвитку.

У межах інституціонального підходу місцеві бюджети розглядаються як складова інституційної архітектури публічних фінансів, що відображає розподіл повноважень і відповідальності між рівнями влади. Такий підхід є домінуючим у працях, присвячених теорії фіскального федералізму та децентралізації публічних фінансів, зокрема у

дослідженнях Р. Мастрейва та У. Оутса, які обґрунтували доцільність передачі бюджетних повноважень на найближчий до громадян рівень управління [1; 2; 3].

Функціональний підхід акцентує увагу на ролі місцевих бюджетів у виконанні економічних, соціальних та стабілізаційних функцій держави на локальному рівні. З позицій цього підходу місцеві бюджети є основним фінансовим механізмом забезпечення публічних послуг, розвитку соціальної та інженерної інфраструктури, реалізації програм місцевого економічного розвитку. У сучасних умовах реформування місцевого самоврядування функціональна роль місцевих бюджетів розширюється за рахунок зростання відповідальності громад за результати соціально-економічного розвитку та ефективність використання бюджетних ресурсів.

В українській науковій літературі значна увага приділяється дослідженню місцевих бюджетів у контексті бюджетної децентралізації. Вітчизняні дослідники розглядають місцеві бюджети як фінансову основу спроможності територіальних громад та ключовий інструмент реалізації реформи місцевого самоврядування. Зокрема, у працях В. Геєця, І. Луніної, О. Кириленко, І. Проць та інших наголошується, що ефективність місцевих бюджетів визначається не лише зростанням доходів, а й удосконаленням міжбюджетних відносин, прозорістю бюджетного процесу та результативністю бюджетних видатків [4; 5; 6].

Умови реформування місцевого самоврядування зумовили трансформацію підходів до оцінювання ролі місцевих бюджетів у системі публічних фінансів. Якщо раніше вони переважно виконували функцію фінансового забезпечення делегованих державою повноважень, то в сучасних умовах місцеві бюджети дедалі більше набувають рис інструменту стратегічного управління розвитком територіальних громад. Це проявляється у зростанні частки власних доходів, розширенні повноважень щодо встановлення місцевих податків і зборів, а також у переході до програмно-цільового методу бюджетування.

Основою формування та розподілу місцевих бюджетів є нормативно-правова база України. Слід зазначити, що нормативно-правове регулювання формування та виконання місцевих бюджетів в Україні ґрунтується на системі законодавчих і підзаконних актів, які визначають принципи бюджетного устрою, розмежування повноважень між рівнями влади, джерела доходів місцевих бюджетів і механізми міжбюджетних відносин. Ключову роль у цій системі відіграє Бюджетний кодекс України, який закріпив інституційні основи бюджетної децентралізації та фінансової самостійності органів місцевого самоврядування [7].

Запровадження реформи децентралізації з 2014 року зумовило суттєві зміни у бюджетному законодавстві, спрямовані на розширення фінансової бази територіальних громад і підвищення їх відповідальності за соціально-економічний розвиток. Зміни до Бюджетного та Податкового кодексів України забезпечили перерозподіл податкових надходжень на користь місцевих бюджетів, зокрема шляхом закріплення за ними частини податку на доходи фізичних осіб, запровадження місцевих податків і зборів та розширення повноважень органів місцевого самоврядування щодо їх адміністрування [8].

Важливою складовою нормативно-правових засад бюджетної децентралізації є чітке розмежування видаткових повноважень між державним і місцевими бюджетами. Законодавчо закріплені принципи субсидіарності передбачає фінансування публічних послуг на тому рівні влади, який є найближчим до споживача та спроможним забезпечити їх ефективне надання. У цьому контексті місцеві бюджети стали основним фінансовим джерелом утримання закладів освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства та місцевої інфраструктури.

Особливе місце в системі нормативного регулювання займає механізм міжбюджетних трансфертів, який

визначає фінансові взаємовідносини між державним і місцевими бюджетами. Бюджетним кодексом України передбачено надання базової та реверсної дотації, освітньої та медичної субвенції, а також інших цільових трансфертів. Такий підхід спрямований на вирівнювання фінансової спроможності територіальних громад, однак водночас зберігає їх залежність від рішень центральних органів влади, що залишається предметом наукових дискусій.

Нормативно-правові засади виконання місцевих бюджетів також зазнали трансформації в умовах децентралізації. Запровадження програмно-цільового методу бюджетування на місцевому рівні законодавчо орієнтувало бюджетний процес на досягнення конкретних результатів і підвищення ефективності використання бюджетних коштів. Це посилило вимоги до стратегічного планування, прозорості бюджетних рішень та підвітності органів місцевого самоврядування перед територіальними громадами [9; 10].

Водночас аналіз чинної нормативно-правової бази свідчить про наявність низки проблемних аспектів. До них належать нестабільність бюджетного законодавства, часті зміни правил розподілу доходів і трансфертів, обмеженість інструментів стимулювання нарощування власної доходної бази громад, а також дисбаланс між обсягами делегованих повноважень і фінансовими ресурсами для їх реалізації. Ці чинники стримують повну реалізацію потенціалу бюджетної децентралізації та потребують подальшого вдосконалення нормативно-правового забезпечення розвитку місцевих бюджетів [11] (табл. 1).

Реформування місцевого самоврядування в Україні, що реалізується у тісному взаємозв'язку з бюджетною децентралізацією, суттєво трансформувало фінансові засади функціонування територіальних громад та підходи до оцінювання їх фінансової спроможності. У науковому дискурсі фінансова спроможність громади трактується як здатність органів місцевого самоврядування формувати достатній обсяг фінансових ресурсів, самостійно розпоряджатися ними та забезпечувати виконання власних і делегованих повноважень без критичної залежності від міжбюджетних трансфертів.

Одним із ключових результатів реформи стало зростання доходної бази місцевих бюджетів. Закріплення за місцевими бюджетами частини податку на доходи фізичних осіб, розширення переліку місцевих податків і зборів, а також передача окремих неподаткових доходів сприяли підвищенню рівня фінансової автономії територіальних громад. У результаті у більшості громад зросла частка власних доходів у структурі бюджетних надходжень, що розглядається як базовий індикатор фінансової спроможності.

Водночас вплив реформування місцевого самоврядування на фінансову спроможність громад має неоднорідний характер. Дослідження засвідчують, що позитивні ефекти децентралізації більш виражені у громадах з потужною економічною базою, вигідним географічним розташуванням і розвиненим підприємницьким середовищем. Натомість сільські та депресивні громади, попри формальне розширення фінансових повноважень, зберігають високу залежність від міжбюджетних трансфертів, що обмежує їх реальну фінансову самостійність. Суттєвий вплив на фінансову спроможність громад має зміна видаткових повноважень у процесі реформи. Передача на місцевий рівень фінансування освіти, охорони здоров'я, соціальної інфраструктури та житлово-комунального господарства сприяла підвищенню ролі місцевих бюджетів у забезпеченні якості публічних послуг. Разом з тим, на практиці це призвело до зростання бюджетного навантаження на громади, яке не завжди супроводжувалося адекватним фінансовим забезпеченням, що негативно впливає на показники фінансової стійкості.

Нормативно-правові засади формування та виконання місцевих бюджетів в Україні: прогалини та напрями вдосконалення

Нормативно-правовий акт	Вплив на місцеві бюджети	Виявлені прогалини та обмеження	Пропозиції щодо вдосконалення
Бюджетний кодекс України	Визначає принципи бюджетної системи, розмежування доходів і видатків, механізм міжбюджетних трансфертів	Наявність дисбалансу між делегованими повноваженнями та фінансовими ресурсами; обмежена гнучкість у використанні бюджетних коштів громадами	Закріплення принципу відповідності повноважень фінансовим ресурсам; розширення дискреції громад у перерозподіл і видатків у межах власних бюджетів
Податковий кодекс України	Регламентує джерела доходів місцевих бюджетів та повноваження щодо місцевих податків і зборів	Обмежена дохідна автономія громад; низька фіскальна ефективність окремих місцевих податків	Розширення податкових повноважень органів місцевого самоврядування; удосконалення механізмів адміністрування місцевих податків
Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»	Визначає повноваження органів місцевого самоврядування у фінансово-бюджетній сфері	Нечітке розмежування власних і делегованих фінансових повноважень; обмежена відповідальність за бюджетні результати	Уточнення фінансових повноважень громад; посилення інституту фінансової відповідальності органів місцевого самоврядування
Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад»	Створює правові засади формування спроможних територіальних громад	Недостатня фінансова мотивація для довгострокового розвитку громад після завершення етапу об'єднання	Запровадження додаткових бюджетних стимулів для інвестиційної та економічної активності громад
Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії»	Визначає соціальні стандарти, що фінансуються з місцевих бюджетів	Соціальні стандарти не завжди узгоджені з реальними фінансовими можливостями громад	Адаптація соціальних стандартів до фінансової спроможності громад із застосуванням гнучких нормативів
Закон України «Про відкритість використання публічних коштів»	Забезпечує прозорість бюджетного процесу	Формальний характер прозорості; недостатнє використання даних для управлінських рішень	Інтеграція відкритих бюджетних даних у систему стратегічного управління розвитком громад

Джерело: сформовано автором на основі [9; 10; 11; 12; 13]

Оцінюючи вплив реформи з позицій інституційної спроможності, слід відзначити посилення ролі стратегічного бюджетного планування та програмно-цільового методу. Для фінансово спроможних громад це створило можливості підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів і концентрації коштів на пріоритетах розвитку [14]. Водночас для частини територіальних громад обмежені управлінські та кадрові ресурси залишаються стримуючим фактором реалізації потенціалу бюджетної децентралізації [15].

Розвиток місцевих бюджетів в Україні в умовах реформування місцевого самоврядування та тривалих соціально-економічних шоків характеризується поєднанням позитивних інституційних зрушень і глибоких системних диспропорцій. Ці диспропорції мають не лише фінансову, а й економічну, інституційну та просторову природу, що ускладнює формування фінансово спроможних територіальних громад (табл. 2).

Першою фундаментальною проблемою є структурна нерівність доходної бази місцевих бюджетів, зумовлена диференціацією економічного потенціалу територій, унаслідок чого фінансова автономія в умовах формально рівних податкових повноважень фактично концентрується в економічно розвинених громадах, тоді як сільські та монофункціональні території залишаються фінансово вразливими.

Другою системною диспропорцією є невідповідність між обсягами делегованих повноважень і реальними фінансовими ресурсами для їх виконання, що зумовлює домінування поточних видатків у структурі місцевих бюджетів та обмежує інвестиційно-розвиткову складову.

Третьою глибинною проблемою залишається трансфертна залежність місцевих бюджетів, за якої механізми міжбюджетного вирівнювання, виконуючи стабілізаційну функцію, водночас формують інституційні пастки та знижують стимули громад до нарощування власної доходної бази [16].

Таблиця 2

Ключові проблеми та диспропорції розвитку місцевих бюджетів України в сучасних соціально-економічних умовах

Проблема	Глибинні причини формування	Наслідки для розвитку місцевих бюджетів	Системні бюджетні ризики
Структурна нерівність доходної бази територіальних громад	Просторова асиметрія економічного розвитку; концентрація бізнесу та зайнятості у містах; різний податковий потенціал територій	Значні міжтериторіальні розриви у власних доходах; обмежена фінансова автономія сільських і депресивних громад	Консервація фінансової неспроможності частини громад; зростання потреби у постійному вирівнюванні
Дисбаланс між делегованими повноваженнями та фінансовими ресурсами	Невідповідність соціальних нормативів реальній вартості послуг; інерційність бюджетних стандартів	Переважаючі поточні видатків над розвитком; скорочення капітальних інвестицій	Хронічна бюджетна напруженість; деградація інфраструктури
Стіяка трансфертна залежність місцевих бюджетів	Обмежені стимули до розширення власної доходної бази; модель вирівнювання, зорієнтована на підтримку споживання	Формування пасивної бюджетної поведінки; низька мотивація до економічного розвитку	Інституційна пастка дотаційності; фіскальна вразливість
Нерівна управлінська та бюджетна спроможність громад	Дефіцит фінансово-економічних компетенцій; слабка кадрова база; формалізація програмно-цільового методу	Неефективне використання бюджетних коштів; слабка результативність програм розвитку	Втрати бюджетної ефективності; зростання нецільових витрат
Демографічний та міграційний тиск на місцеві бюджети	Скорочення чисельності населення; трудова міграція; старіння населення	Звуження податкової бази при одночасному зростанні соціальних видатків	Фінансова демографічна пастка; довгострокова нестійкість бюджетів
Розрив між короткостроковою збалансованістю та довгостроковою фінансовою стійкістю	Орієнтація бюджетів на поточне виживання; відкладення інвестиційних видатків	Накопичення зношеності інфраструктури; відсутність ресурсів розвитку	Підвищення майбутніх фіскальних витрат; інфраструктурні ризики

Джерело: сформовано автором на основі [15; 16; 17]

Четверта диспропорція має інституційно-управлінський характер і проявляється в нерівному рівні бюджетної спроможності громад, зумовленому відмінностями у кадровому потенціалі, фінансово-економічних

компетентностях та ефективності застосування програмно-цільового методу.

П'ятою проблемою є звуження фінансових можливостей місцевих бюджетів під впливом

демографічного скорочення, міграційних процесів і зростання соціальних видатків, що підриває податкову базу громад і формує стійку фінансово-демографічну пастку.

Окремою системою диспропорцією є протиріччя між короткостроковою бюджетною збалансованістю та довгостроковою фінансовою стійкістю громад, коли скорочення капітальних видатків і відтермінування інфраструктурних проєктів призводять до накопичення фінансових ризиків у середньо- та довгостроковій перспективі [17]. Таким чином, ключові проблеми розвитку місцевих бюджетів в Україні мають системний характер і формуються на перетині економічної нерівності територій, інституційних обмежень бюджетної децентралізації та сучасних соціально-економічних трансформацій. Подолання виявлених диспропорцій потребує переходу від формального розширення бюджетних повноважень до активної політики стимулювання економічної бази громад, удосконалення механізмів фінансового вирівнювання та посилення управлінської спроможності органів місцевого самоврядування.

Виявлені проблеми та диспропорції розвитку місцевих бюджетів мають системний характер і формуються на перетині економічної нерівності територій, інституційних обмежень бюджетної децентралізації та сучасних соціально-демографічних трансформацій. Це зумовлює необхідність переходу від формального розширення бюджетних повноважень до активної політики зміцнення фінансової спроможності громад, орієнтованої на розвиток економічної бази, людського капіталу та управлінських компетенцій.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Узагальнюючи результати дослідження, встановлено, що розвиток місцевих бюджетів в Україні в умовах реформування місцевого самоврядування та бюджетної децентралізації характеризується зростанням їх ролі як ключового інструменту публічного управління й соціально-економічного розвитку територіальних громад, що зумовлено передусім перерозподілом повноважень і фінансових ресурсів на місцевий рівень; водночас аналіз нормативно-правового забезпечення засвідчив наявність базових інституційних передумов для фінансової автономії громад поряд із збереженням системних обмежень, пов'язаних із нестабільністю бюджетних правил, дисбалансом між делегованими повноваженнями та ресурсним забезпеченням і недостатньою доходною самостійністю, що, у поєднанні з нерівномірністю економічного потенціалу територій, зумовлює диференціацію фінансової спроможності громад, посилення міжтериторіальних диспропорцій, трансфертну залежність і домінування поточних видатків над інвестиційно-розвитковими, актуалізуючи потребу переходу від формальної децентралізації до якісного зміцнення фінансової стійкості місцевих бюджетів на основі удосконалення механізмів міжбюджетного вирівнювання, розширення стимулів до нарощування власної доходної бази, підвищення результативності бюджетних видатків і розвитку інституційної та управлінської спроможності органів місцевого самоврядування як визначальної умови сталого розвитку територій.

Література.

1. *Musgrave R.A.* The Theory of Public Finance. New York: McGraw-Hill, 1959.
2. *Oates W.E.* Fiscal Federalism. New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1972.
3. *Oates W.E.* An Essay on Fiscal Federalism. Journal of Economic Literature, 1999.
4. *Луїна І.О.* Бюджетна децентралізація: цілі та напрями реформ. *Економіка України*. 2014. № 11. С. 61-75.
5. *Кириленко О.П., Тулай О.І.* Формування фінансового механізму сталого розвитку України: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2017. 414 с.
6. *Проць В.І.* Система фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування в умовах децентралізації. *Причорноморські економічні студії*. 2018. № 30 (2). С. 108-112.
7. Бюджетний кодекс України № 2456-VI від 08.07.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.
8. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
9. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України № 280/97-ВР від 21.05.1997 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
10. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України № 157-VIII від 05.02.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>.
11. World Bank. Fiscal Decentralization and Local Finance Reform in Ukraine. Washington, DC, 2020.
12. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України № 2017-III від 05.10.2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text>.
13. Про відкритість використання публічних коштів: Закон України № 183-VIII від 11.02.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183-19#Text>.
14. OECD. Making Decentralisation Work: A Handbook for Policy-Makers. Paris, 2019.
15. U-LEAD with Europe. Financial Capacity of Territorial Communities in Ukraine. Analytical Report, 2021.
16. *Лісничук О.А., Литовченко Н.А.* Формування доходної частини місцевих бюджетів в умовах бюджетної децентралізації. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. 2018. № 2. С. 169-180.
17. *Жук П.В., Сірик З.О.* Інвестиційний потенціал територіальних громад: суть поняття та питання управління. *Регіональна економіка*. 2017. №2(84). С. 16-22.

References.

1. *Musgrave, R.A.* (1959). The Theory of Public Finance. McGraw-Hill. New York.
2. *Oates, W.E.* (1972). Fiscal Federalism. Harcourt Brace Jovanovich. New York.
3. *Oates, W.E.* (1999). An Essay on Fiscal Federalism. Journal of Economic Literature.
4. *Lunina, I.O.* (2014). «Budgetary decentralization: goals and directions of reforms». *Ekonomika Ukrainy*. № 11. pp. 61-75.
5. *Kyrylenko, O.P., Tulaj, O.I.* (2017). *Formuvannia finansovoho mekhanizmu staloho rozvytku Ukrainy*. [Formation of a financial mechanism for sustainable development of Ukraine]. TNEU. Ternopil'.
6. *Prots', V.I.* (2018). «System of financial support of local self-government bodies in the context of decentralization». *Prychornomors'ki ekonomichni studii*. № 30 (2). pp. 108-112.
7. *Biudzhethnyj kodeks Ukrainy*. (2010). [Budgetary Code of Ukraine]. № 2456-VI dated July 8, 2010. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.
8. *Podatkovyj kodeks Ukrainy*. (2010). [Tax Code of Ukraine]. № 2755-VI dated December 2, 2010. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
9. *Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini: Zakon Ukrainy*. (1997). [On Local Self-Government in Ukraine: Law of Ukraine]. № 280/97-VR dated May 21, 1997. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
10. *Pro dobrovil'ne ob'iednannia terytorial'nykh hromad: Zakon Ukrainy*. (2015). [On Voluntary Association of Territorial Communities: Law of Ukraine]. № 157-VIII dated February 5, 2015. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>.
11. (2020). World Bank. Fiscal Decentralization and Local Finance Reform in Ukraine. Washington, DC.
12. *Pro derzhavni sotsial'ni standarty ta derzhavni sotsial'ni harantii: Zakon Ukrainy*. (2000). [On State Social Standards and State Social Guarantees: Law of Ukraine]. № 2017-III dated February 5, 2000. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text>.
13. *Pro vidkrytist' vykorystannia publichnykh koshtiv: Zakon Ukrainy*. (2015). [On the Transparency of the Use of Public Funds: Law of Ukraine]. № 183-VIII dated February 11, 2015. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183-19#Text>.
14. (2019). OECD. Making Decentralisation Work: A Handbook for Policy-Makers. Paris.
15. (2021). U-LEAD with Europe. Financial Capacity of Territorial Communities in Ukraine. Analytical Report.

16. Lisnichuk, O.A., Lytovchenko, N.A. (2018). «Formation of the revenue part of local budgets in the context of budget decentralization». *Zbirnyk naukovykh prats' Universytetu derzhavnoi fiskal' noi sluzhby Ukrainy*. № 2. pp. 169-180.

17. Zhuik, P. V., & Siryk, Z. O. (2017). Investytsiyni potentsial terytorialnykh hromad: sut poniatia ta pytannia upravlinnia [Investment potential of territorial communities: the essence of the concept and management issues]. *Rehionalna ekonomika*, (2(84)), 16-22.

Abstract.

Ograzansky V., Yushchuk Y. Development of local budgets in the context of local government reform.

The article examines the development of local budgets in Ukraine in the context of local government reform and the implementation of budget decentralization. Theoretical approaches to determining the essence and role of local budgets in the public finance system, as key instruments for financing the socio-economic development of territorial communities, are substantiated. The regulatory and legal principles governing the formation and implementation of local budgets are analyzed, their transformation under the influence of decentralization processes is determined, and the main legislative gaps hindering the increase in the financial autonomy of local government bodies are identified. The impact of local government reform on the financial capacity of territorial communities is assessed by examining changes in the revenue and expenditure structure of local budgets, the ratio of own revenues to inter-budgetary transfers, and the expansion of budgetary powers at the local level. It is established that budget decentralization has generally expanded the role of local budgets in financing public services, but its effects are uneven and largely depend on the economic potential of the territories. Key problems and systemic imbalances in the development of local budgets in modern socio-economic conditions have been identified, including structural inequality in the income base of communities, an imbalance between delegated powers and financial resources, persistent transfer dependence, and managerial and demographic constraints. The need to transition from the formal expansion of budget powers to the qualitative strengthening of the financial capacity of territorial communities by improving inter-budgetary equalization mechanisms, stimulating own revenues, and increasing the effectiveness of budgetary resource use has been substantiated.

Keywords: local budgets, budget decentralization, local self-government, financial capacity, territorial communities, public finances.

Стаття надійшла до редакції 22.08.2025 р.

Бібліографічний опис статті:

Ograzansky V., Yushchuk Y. Rozvytok miscevykh byudzetiv v umovakh reformuvannya misceвого самоврядування. Aktualni problemy innovatsiynoi ekonomiki ta prava. 2025. № 5. С. 105-109.

Ograzansky V., Yushchuk Y. Development of local budgets in the context of local government reform. Actual problems of innovative economy and law. 2025. No. 5, pp. 105-109.

УДК 330.341.1; JEL classification: O31, O32, F23, L26, P33

<https://doi.org/10.36887/2524-0455-2025-5-25>

ВАРИГА Данило Олександрович, аспірант кафедри міжнародних економічних відносин
Центральноукраїнського національного технічного університету, <https://orcid.org/0009-0003-0107-9371>

ІНСТИТУЦІЙНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ЧИННИКИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ У ГЛОБАЛЬНІ ІННОВАЦІЙНІ ЕКОСИСТЕМИ

Варига Д. О. Інституційні та економічні чинники інтеграції українських підприємств у глобальні інноваційні екосистеми.

У статті розглядаються інституційні та економічні чинники інтеграції українських підприємств у глобальні інноваційні екосистеми в контексті переходу світової економіки до інноваційної моделі розвитку. У процесі дослідження використовувалися комплекс загальнонаукових і спеціальних методів пізнання. Для систематизації наукових підходів до інтерпретації глобальних інноваційних екосистем та визначення інституційних і економічних чинників інтеграції підприємств використовувалися теоретичне узагальнення, аналіз і синтез. Для вивчення структури та механізмів функціонування глобальної інноваційної системи, а також взаємозв'язків між її ключовими елементами було використано метод системного аналізу. Обґрунтовано, що участь підприємств у глобальних інноваційних мережах є важливою передумовою підвищення їх конкурентоспроможності, технологічного потенціалу та стійкості в умовах глобалізації. Проаналізовано теоретичні підходи до формування глобальної інноваційної системи, визначено її ключові структурні елементи та механізми функціонування. Особливу увагу приділено інституційним факторам інтеграції, зокрема якості регуляторного середовища, ефективності захисту прав інтелектуальної власності, розвитку інноваційної інфраструктури та відповідності державної інноваційної політики міжнародним стандартам. Вивчено економічні чинники, зокрема доступ до фінансових ресурсів, інвестиційна привабливість, рівень розвитку людського капіталу та здатність підприємств до впровадження науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт. Визначено основні проблеми інтеграції українських підприємств у глобальні інноваційні екосистеми, зокрема інституційну нестабільність, обмежене фінансування інновацій, низький рівень взаємодії між наукою, бізнесом і державою, а також недостатній управлінський та інноваційний потенціал підприємств. Обґрунтовано напрями подолання виявлених бар'єрів, які включають поліпшення інституційного середовища, розвиток інноваційної інфраструктури, розширення доступу до фінансування та збільшення участі українських підприємств у міжнародних інноваційних програмах. Реалізація запропонованих заходів сприятиме посиленню інтеграції національного бізнесу в глобальні інноваційні процеси та підвищенню його конкурентоспроможності.

Ключові слова: високотехнологічні підприємства, концепція, державна підтримка, фінанси, контролінг, управління, інноваційна політика, глобалізаційні виклики, інноваційний розвиток підприємств, потенціал, малий і середній бізнес, інноваційні екосистеми, конкурентоспроможність, інноваційні підходи, цифровізація, ефективність.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах поглиблення глобалізаційних процесів та переходу світової економіки до інноваційної моделі розвитку інтеграція підприємств у глобальні інноваційні екосистеми стає ключовою передумовою забезпечення їхньої довгострокової конкурентоспроможності. Для українських підприємств це питання набуває особливої актуальності з огляду на структурні трансформації національної економіки, необхідність технологічної модернізації та посилення міжнародної економічної взаємодії.

Глобальні інноваційні екосистеми об'єднують компанії, науково-дослідні установи, стартапи, інвесторів і державні інституції, створюючи середовище для генерації, поширення та комерціалізації знань і технологій. Участь у таких екосистемах відкриває для українських підприємств доступ до передових технологій, фінансових ресурсів, міжнародних ринків і управлінських практик. Водночас процес інтеграції ускладнюється низкою інституційних та економічних бар'єрів, пов'язаних із регуляторним середовищем, рівнем розвитку інноваційної інфраструктури, фінансовими обмеженнями та якістю людського капіталу.

У цьому контексті особливої уваги потребує дослідження інституційних та економічних чинників, що

визначають можливості та обмеження інтеграції українських підприємств у глобальні інноваційні екосистеми. Аналіз цих чинників дозволяє глибше зрозуміти механізми залучення національного бізнесу до міжнародних інноваційних мереж і сформулювати науково обґрунтовані рекомендації щодо підвищення ефективності державної підтримки та корпоративної інноваційної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика функціонування та розвитку інноваційних підприємницьких екосистем є предметом активних наукових дискусій і ґрунтовних досліджень як у працях зарубіжних, так і вітчизняних учених. Значний внесок у формування теоретичних засад концепції підприємницьких екосистем зробили зарубіжні дослідники, зокрема Дж. Мур [1], М. Ротшильд [2], К. Мейсон, Р. Браун, А. Яніогло [3] та інші, які розкривають еволюцію екосистемного підходу, роль взаємодії між суб'єктами інноваційної діяльності та умови сталого розвитку підприємництва в глобальному середовищі.

Водночас вагоме місце в наукових дослідженнях займають праці українських учених, серед яких Л. Волошенко, М. Горностаї, О. Михальченкова [4], Г. Лановська [5], М. Лемешко [6], В. Паляниця [7], О. Циганенко, К. Зубко, Г. Самусь та інші. У своїх роботах автори